

Özice'den
bir görünüşü

ta Avrupa şehir planı ve mimari tarzında tekrar inşa edildi. Müslümanlara ait tarihi eserler arkalarından hiçbir iz bırakılmadan ortadan kaldırıldı.

Osmanlı döneminde Özice'de birçok kültür adamı ve şair yetişmiştir. Özice'nin geç dönem klasik Osmanlı edebiyatı şairlerinden en büyüğü *Mi'râciyye*'si ile meşhur olan Sâbit'tir. Bir diğer şair ise Zârî takma adını kullanan Mustafa Efendi'dir. Zârî'nin şiirleri Bursalı İsmâil Belîğ'in tezkiresinde bulunmaktadır. Özice'de yetişen diğer iki şairden biri Zikrî mahlaslı Ebûbekir Ağa'dır. Zikrî'nin şiirleri de Safâî ve Şeyhî'nin tezkireleriyle ve Joseph F. von Hammer-Purgstall'ın Almanca çevirisinde kayıtlıdır. Zikrî, 1688'de Ludwig von Baden'in askerlerine karşı anayurdu Özice'yi savunurken şehid düşmüştür. Onun hocası bir paşanın oğlu olan Vuslatî Ali Bey Paşiç'tir; Semendire (Smederevo) sancağı alay beyliği yapmış ve bazı şiirler kaleme almıştır. En iyi bilinen çalışması, 1678'de Ukrayna'da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa kumandasındaki Çehrin seferini tasvir eden 5000 beyitlik destanıdır. O da Belgrad'ın Habsburglar'a karşı müdafaası sırasında 1688 yazında şehid düşmüştür. XIX. yüzyılın ilk yarısında yetişen diğer bir şair İbrâhîm Zikriya'dır. Zikriya'nın bir divanı, pek çok risâlesi, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i üzerine bir yorumu ve 1840 yılında kaleme aldığı *Pendnâme*'si vardır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra şehir yeniden yapılandırılmış ve genişleyerek yerel bir endüstri merkezi haline dönüştürülmüştür. 8 Haziran 1946 tarihinde belediye kararıyla Titovo Użice adını almış, ancak 1992'de Titovo ibaresi kaldırılmıştır. Şehrin 1991'deki nüfusu 54.000 dolayında idi. 1999'da Nato güçlerine bombalanan ve günümüzde Zlatibor idarî bölgesinin merkezi olan şehrin 2002 nüfusu 55.025 idi.

Bugün uzun Osmanlı geçmişini hatırlatan tek şey, 1037 (1627-28) yılında Djetinja Nehri üzerinde taştan inşa edilen, kitabesi Çarî Çelebi'ye ait Kasapçica Köprüsü'dür.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 414-419; a.e. (Dağlı), VI, 244-247; Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr*, s. 175-176; Hammer, *GOR*, VI, 519; VII, 496, 509-510; a.m.f., *Rumeli und Bosna, Geographisch beschrieben von Mustafa ben Abdalla Hadschi Chalfa*, Wien 1812, s. 155-156; Charles Frazer, *History of the War in Bosnia During the Years 1737-1738 and 1739*, London 1830, tür.yer.; A. Boué, *Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe*, Vienne 1854, II, 275-276; B. von Kallay, *Die Geschichte der serbische Aufstandes 1807-1810*, Budapest 1910, tür.yer.; H. W. V. Temperley, *History of Serbia*, London 1917, s. 189, 246, 256; J. Nešković, "Tvrdjave oslobođene od turaka (Użice)", *Zbornik Radova Oslobođjenje gradova u Srbiji od Turaka 1862-1867 god*, Beograd 1970, s. 552-558; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askerî Faaliyeti*, İstanbul 1971, s. 127-131, 170-175; Hazim Şabanović, *Književnost muslimana na Orijentalni jezicima*, Sarajevo 1973, s. 247-248, 331-333, 368-369, 373-374, 376; R. Trčković, "Buna Użičkog Šejha Mehmeda 1747-1750", *Simpozijum Oslobođilački pokreti Jugoslovenskih naroda od XVI veka do početka Prvog Svetskog Rata*, Beograd 1976, s. 101-114; N. Todorov, *La ville Balkanique aux XVe-XIXe siècles*, Bucarest 1980, s. 341-342; Ahmed Aličić, *Turski Katastarski Popisi nekih Područja Zapadne Srbije u XV i XVI veku*, Čačak 1984, I, tür.yer.; Vladimir Stojančević, "Gradovi, varoši, palanke i trzište pred prvi Srpski ustanak 1804 godine: kulturno-istoriska problematika", *Gradska Kultura na Balkanu, XV-XIX vek* (ed. R. Samardžić), Beograd 1984, s. 141-168; a.m.f., "Tursko stanovništvo u Srbiji pred prvi Srpski Ustanak (1789)", *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke*, XIII-XIV, Novi Sad 1956, s. 128; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini (Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti içinde)*, Sarajevo 1986, s. 418; Fehim Nametak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovačkih Muslimana na Turskom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 129-131, 152-162; *Državni Srpski*, III, Beograd 1869, s. 103; M. Kostić, "Staniša Marković-Mlatištuma,

Oberkapetan Kragujevački, 1664-1741", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, XIX, Skoplje 1938, s. 190-200; I. Zdravković, "Użički Grad", *Starinar*, IV, Beograd 1952-53, s. 181-185; Šaban Hodžić, "Migracije Muslimanskog stanovništva iz Srbije u Sjeveroistočnu Bosnu između 1788-1862 godine", *Članci i Gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne*, II, Tuzla 1958; Ömer Mušić, "Treća poslanica šejha Muhammeda iz Użiča", *POF*, VIII-IX (1960), s. 194-202; Z. Azemović – E. Musović, "Šejh Muhamed Użičanin, književnik i borac iz XVIII veka", *Użički Zbornik*, IV, Titovo Użice 1975, s. 81-88; R. V. Poznanić, "Zapisi i secanja o starom Użicu i posljednjim Użičkim Džamijama", a.e., IX (1980), s. 111-123; M. Popović, "Użički grad na planovima 1737-1738 godine", a.e., XII (1983), s. 65-98; O. Zirojević, "Użice u svetlu Turskih izvora", a.e., XVI (1987), s. 91-105; Salih Trako, "Pendname-Knjiga Savjeta Ibrahima Zikrije Użičanina", *Anali GHB*, XVII-XVIII (1996), s. 107-111; Stevan M. Stanković, "Titovo Użice", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1971, VIII, 339-340; Vančo Bošković, "Użičanin Sabit", a.e., VIII, 447.

MACHIEL KIEL

ÖZKENT

Karahanlı Devleti'ne
başkentlik yapmış, günümüzde
Kırgızistan sınırları içinde bulunan
tarihî şehir.

Kırgızistan'ın güneybatısında Özbekistan sınırına çok yakın bir kesimde Karaderya'nın sağ tarafında deniz seviyesinden 1012 m. yüksekliktedir. Günümüz Kırgız Türkçesi'nde Özgön, Uzgen olarak yazılan şehrin adı İslâm tarihi kaynaklarında Yüzkent, bazan da Özcent şeklinde geçer. *Divânü lugâti't-Türk'e* göre Özkent, Fergana kasabasının bir adıdır ve "özümüzün şehri" anlamına gelir (I, 344).

Özkent'in içinde bulunduğu Fergana havzası tarihin ilk devirlerinden itibaren Türkistan coğrafyasının en önemli bölgelerinden biri olmuştur. Eski Çin kayıtlarında Da-yüan (büyük bahçe) adıyla kaydedilen Fergana yöresi Büyük Hun İmparatorluğu zamanında Wu-sunlar'a yurtluk yapıyordu. Zamanla Hunlar'a bağlandı. Ardından Akhun Devleti'nin sınırlarına dahil oldu. Daha sonra Göktürkler ve özellikle Batı Göktürkler'in hâkimiyet alanına girdi. Karluklar başta olmak üzere birçok Türk boyunun göçlerine sahne oldu ve esas önemini Karahanlılar döneminde kazandı. Bu arada Fergana ile Özkent'te yerleşmiş bulunan Ezgişler'in Onoklar'dan olduğu, yani Türgiş boylarından geldiği bilinmektedir.

Bölgeye İslâm dininin ilk defa ulaştığı devirlerde Fergana vadisinin doğusunda İslâmiyet'i kabul etmemiş Türkler'le sınır

konumundaydı. IX. yüzyıl ortalarında Özkent'te Gür (Kür) Tegin adlı bir Türk beyi idareci olarak görülmektedir. Özkent, eski Türk şehirlerinin ordu kalesi etrafında kademeli şekilde gelişmiş durumunu aksettirmektedir. Ortaçağ İslâm coğrafyacıları da Özkent'in diğer müslüman şehirleri gibi kale, iç şehir ve dış mahalleler şeklinde üç kısımdan oluştuğunu kaydeder.

Ortaçağ'da önemli coğrafi eserlerden *Hudûdü'l-âlem*'de bildirildiğine göre Karluk (Halluh) dağının arkasından çıkan Uzgend ile Kuba ırmakları şehrin yakınından geçiyordu. *Zeynü'l-ahbâr*'da ise Kâşgar'dan Özkent'e iki dağ arasından geçilerek geldiği kayıtlıdır. Özkent, o devirlerde coğrafi konumu gereği Çiğil ve Türgiş gibi önde gelen Türk boylarının yolları üzerinde yer alıyordu ve bütün Fergana bölgesinin merkezi durumundaydı. Kaynaklarda söz konusu dönemde Özkent'in Oş şehrinin üçte biri büyüklüğünde, ancak kalabalık ve çok asker çıkararak bir şehir olduğu, çevresindeki dağlarda demir, bakır, kurşun ve nişadır bulunduğu bildirilmektedir. İslâm coğrafyacısı İdrîsî, Özkent'in büyük ve mâmur bir şehir olduğunu, şehirde çok sayıda askerin bulunduğunu, halkının cesur, onurlu ve ihtiyatlı olduğunu, Şâş nehrinin ana kolunun Özkent'teki kaynaktan çıktığını, şehrin Türkler'in ticaret yeri sayıldığını, surlarla çevrili olup dört kapısının, çarşı ve camilerinin bulunduğu söyler. Yâkût el-Hamevî de Özkent'i

Fergana bölgesinin dârülharbe en yakın sınıır şehri olduğunu, bir kalesi ve birçok kapısı olan şehrin surlarla çevrili, akarsuları ve bahçeleri bol bir şehir olduğunu kaydeder.

388 Muharremi sonlarında (Ocak 998 sonları) ölen Karahanlı Ebû'l-Hasan Ali Arslan Han zamanında Fergana Karahanlı hâkimiyetine girince şehir de onların idaresine geçti. Bu hânedana mensup hanlar Özkent'te para bastırdılar. Daha sonra Ebû Nasr Ahmed b. Ali'nin (Togan Han) büyük kağanlığı zamanında kardeşi İlig Han Nasr, Fergana taraflarının yöneticisi olarak Özkent'te oturmaya başladı. Burada iken Mâverâünnehir'deki Sâ mânîler ile uzun mücadeleye girişti. Buhara'yı işgal ederek Sâ mânî Devleti'ni yıktıktan sonra (389/999) Mâverâünnehir'den getirdiği Sâ mânî hânedanından Abdülmelik'i ve diğer vârislerini Özkent'te hapsedti. Ardından, el-Müntasır lakabını alacak olan İsmâil b. Nûh kaçıp Hârizm'e gitti ve orada etrafına adam toplayarak Sâ mânî hânedanını diriltmeye çalıştı. Ancak kendisi Merv'de 395 (1005) yılında öldürüldüğü gibi kardeşleriyle taraftarları esir edilecek tekrar Özkent'e götürüldü. Mâverâünnehir'de İlig Han'ın yerine geçen (403/1012-13) kardeşi Mansûr (Arslan İlig Han) kendi gücünü Talas, Şâş, Tünhas, Binhas, Fergana, Özkent, Hucend, Üsrüşene ve Buhara'da tanıtmıştı. Bu arada Karahanlılar arasında iç mücadelelerin başlamasıyla birlikte Özkent de bazı olaylara sahne oldu. 407'den (1016) önce Özkent'te oturan Arslan Han ile Kâşgar'da oturan Mahmud, Özkent yakınında savaştılar.

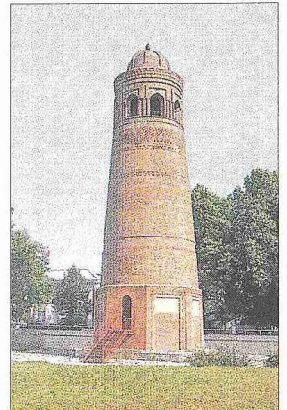
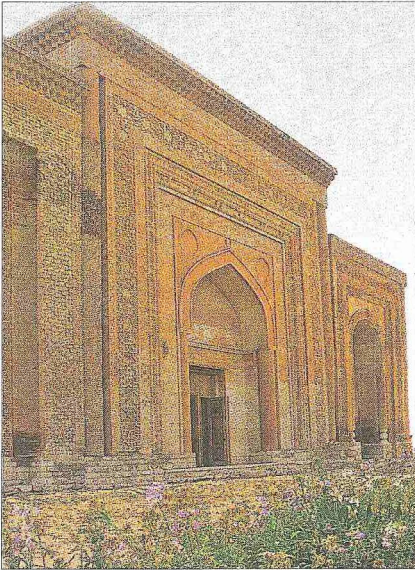
Yûsuf Kadir Han'ın kardeşi Ahmed b. Hasan 409'da (1019) Arslan İlig Muhammed'in başşehri Özkent'i ele geçirdi. 416'da (1025) Özkent'te Kadir Han adına sikke basılıyordu. 417-418'de (1026-1027) Karahanlılar'ın büyük kağanı olan Yûsuf Kadir Han 416'da (1025) muhaliflerini yenerek Özkent'i zaptetti ve 423'e (1032) kadar elinde tuttu. 424-425 (1033-1034) yıllarında Özkent'e sahip olan Aynüddeve Muhammed 426'da (1035) uzaklaştırıldığı şehre 428'de (1037) daha güçlü şekilde hâkim oldu. 429'da (1038) Böri Tegin (Tamgaç Buğra Karahan) unvanını taşıyan İlig Han Nasr'ın oğlu Ebû İshak İbrâhim, Ali Tegin'in oğulları tarafından kapatıldığı hapisshaneden kaçarak Özkent'te kardeşi Aynüddeve'nin yanına sığındı.

Kaynaklara göre şehir 438'de (1046-47) Batı Karahanlı Devleti'nin ilk başkenti durumundaydı. Nitekim devletin ikiye ay-

rılmasının ardından Batı Karahanlılar'da hâkimiyet Aynüddeve I. Muhammed b. Nasr'ın elinde kalmış, ardından Doğu Karahanlılar'dan Şerefüddeve Süleyman Arslan Han 435'te (1043-44) bir süre Özkent'i ele geçirmiş, fakat yeniden Batı Karahanlı idaresi kurularak merkez haline gelmişti. Bundan sonra Özkent, Selçuklular'ın baskısına mâruz kaldı. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, 481 yılının ilk aylarında (Nisan-Mayıs 1088) Ceyhun'u (Amuderya) geçerek çıktığı doğu seferinde Özkent'e kadar ilerledi ve Batı Karahanlılar bir süre Selçuklular'a bağlandı. Melikşah adına hutbe okunmaya ve sikke bastırılmaya başlandı. Melikşah 482 (1090) sonunda ikinci defa Özkent'e kadar geldi ve bölgeyi itaat altına aldı. 536'da (1141) Karahitaylar'ın Mâverâünnehir'i istilâ etmesinden sonra Fergana'da merkezi Özkent olmak üzere bağımsız küçük bir Karahanlı Devleti (Fergana Hanlığı) kuruldu. Bu devirde Özkent'te bol miktarda sikke basıldı. Hükümdarları ise Tuğrul Kara Hakan unvanını taşıyordu. Bu hanlık 608'e (1212) kadar sürdü.

606'da (1210) Karahitaylar'ı bozguna uğratan Hârizmşah Muhammed kaçan Karahitaylar'ı Özkent'e kadar kovaladı. Nüsmatik belgelerine göre o devirde Özkent hükümdarı bulunan ve Uluğ Sultan unvanını taşıyan Celâleddin Kadir Han'ın da aynı âkibete uğramış olması muhtemeldir. Bu dönemde Fergana'nın kuzey tarafları Nayman asıllı Güçlüğün (Küçlük) kontrolü altındaydı ve Güçlüğün Özkent'i yağmalamıştı. Şehir Moğol istilâsı sırasında Cengiz Han'a itaat eden ilk müslüman hükümdar olan Karluk Hanı II. Arslan'ın oğluna verildi. Büyük Moğol hanları devrinde Fergana, Çağatay hânedanına ait olmasına rağmen Özkent'te yerli bir sülâle hüküm sürüyordu. Şehir Moğol Büyük Kağanı Mengü (Möngke) tarafından Karluklar'ın idaresine verildi. Daha sonraları Ça-

Özkent türbelerinin ön cephesi

Özkent
Minaresi

ğatay hânedanından Barak Han orada tah-ta çıktı.

Şehirde XII-XIV. yüzyıllardan kalma pek çok mezar taşı yanında bazı binalar ve sanatkârane yapılmış bir türbe-mescidin büyük kapısı bugüne ulaşmıştır. Üzerindeki kitâbeden türbede yatan zatın 588 (1192) yılında öldüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında diğer bir türbe ile Karahanlı mimarisine ait kuşaklar halinde tuğla süslemeli 20 m. yüksekliğinde bir minare vardır. Bu türbelerin kimlere ait olduğu konusunda halk arasındaki rivayetlerden başka bilgi yoktur. Bazılarına göre bunlar evliyadan Burhâneddin Kılıç ile anne ve babasının türbeleridir. Diğerlerine göre ise İlig Mazî ile Sancar Mazî'nin mezarlarıdır. Ancak Sancar Mazî'nin kabri Merv'dedir. İlig Mazî ise tarihçilerin bildirdiğine göre Özkent'te defnedilmiştir. Buna göre yan yana bulunan üç türbeden en eskisi 403 (1012) tarihli ve tromplu kubbeli olup Nasr b. Ali'ye (İlig Mazî) aittir. 547 (1152) tarihli ikinci türbe Celâleddin Hüseyin tarafından yaptırılmıştır. 582 (1186) tarihli üçüncü türbe muhtemelen Hüseyin'in torunu Muhammed b. Nasr'a aittir. İlk iki türbedeki sade yazı dekoruna karşılık üçüncü türbede bir zenginleşme ve süsleme sanatı bakımından gelişme olduğu görülmektedir.

Zaman içinde Özkent eski önemini kaybetse de kaynaklarda adından sıkça söz edilmiştir. Timur, 778'den (1376) sonra bir seferden dönerken Yesi'den geçerek Özkent'e ulaştığında Kutluğ Terken Ağa ve diğer hatunlar, noyanlar, emirler orada huzura girip etek öptüler. Burada verilen ziyafetin ardından Hucepd'e gittiler. Timur'un ölümünden sonraki yıllarda da şehrin önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Hudaydâd tehlikesi ortadan kalkınca Timurlu Şâhruh'un Emîrek Ahmed'e Özkent'i timar (soyugal) olarak verip işleri yoluna koyuncaya kadar kalmak üzere Emîrzâde Baykara ve Emîr Mızrab'ı onun yanına tayin ettiği bilinmektedir. Fakat zamanla Fergana vadisinde Endican'ın ön plana çıkması ile Özkent'in önemi azaldı. Bunun sebeplerinden biri olarak Kâşgar merkezli Hocalar devri hâkimiyetinin başarısızlığı gösterilir. Bu esnada çıkan karışıklıklar neticesinde ahalisinin başka yerlere göç etmesinden sonra Özkent XVII. yüzyılda tamamen önemini kaybetti ve 1710'da bölgede kurulan Hokand Hanlığı sınırlarına dahil edildi. 1874 yılında kesin biçimde Rus hâkimiyetine girdi. 1924'te Sovyetler Birliği bünyesindeki Kırgız Özerk Cumhuriyeti'ne bağlandı. 1936'da ilân edilen Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuri-

yeti'nde yer aldı. Sovyetler Birliği idaresi zamanında Özkent yeni gelişen bir mahallesine doğru kaydı ve burada gelişti (1927). Yeni iskân alanında lokantalar ve atölyeler açıldı. Şehirde süt işleme tesisleri, ek-mek, bira, şarap fabrikaları kuruldu. Günümüzde burası 45.000'e yaklaşan nüfusa sahip önemli bir yerleşim yeridir. Ortaçağ'da Özkent nisbesiyle tanınan âlimler arasında Fetâvâ adlı eseriyile tanınan Hanefî fakihî Kâdîh ve muhaddis Ali b. Süleyman b. Dâvûd sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lugâti't-Türk Tercümesi, I, 344; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, Beyrut, ts., s. 207, 419, 421; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 58, 59, 72, 116, 211, 280, 288, 355; Gerdîzi, *Zeynü'l-ahbâr* (nşr. Abdülhay Habîbî), Tahran 1347 hş., s. 264, 279; Şerif el-İdrîsî, *Nüzhetu'l-müşâk*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3502, s. 508, 509; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), I, 333; Atâ Melik el-Cüveynî, *Târih-i Cihângüşâ* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1999, s. 108, 124; Nizâmüddin Şâmî, *Zafer-nâme* (trc. Necati Lugal), Ankara 1987, s. 45; Bâbü'r, *Vekâyi'* (Arat), s. 15, 17, 66, 70, 74, 75, 77, 81, 110, 115; Mirza Haydar Duglat, *Târih-i Reşîdî: A History of the Moghuls of Central Asia* (trc. E. D. Ross, nşr. N. Elias), London 1895, s. 43, 50, 289, 320, 376; Baymirza Hayit, *Türkistan: Rusya ile Çin Arasında* (trc. Abdülkadir Sadak), Ankara 1975, tür.yer.; Emel Esin, *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş*, İstanbul 1978, V, 79; VI, 32, 33, 37; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (trc. Hakkı Dur-sun Yıldız), İstanbul 1981, s. 202, 203, 211, 212, 338, 345, 346, 358, 375, 394, 438, 627, 628; a.mlf., "Fergana", *İA*, IV, 560, 561; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1983, s. 140, 146, 343; a.mlf., *Harezşahlr Devleti Tarihi*, Ankara 1984, s. 185, 189, 192; Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara 1988, s. 78, 83, 88, 96, 129, 173, 196, 239, 246, 250; İsmail Aka, *Mirza Şâhruh ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara 1994, s. 58, 87, 88, 92; *İstoriya Kırgızov i Kırgızistana*, Bişkek 1996, s. 32-35, 43-45, 57-59, 76-83, 104-108, 139-141; O. Roy, *La nouvelle Asie centrale*, Paris 1997, s. 61 vd., 87 vd., 204, 206; A. N. Bernştam, *İzbrannie Trudi Po Arheologii i İstoriî Kırgızov i Kırgızistana*, Bişkek 1997, I, 244-275, 412 vd., 421; E. A. Davidovich, *The Karakhanids, History of Civilisations of Central Asia*, Paris 1998, IV, 123, 126-128, 133, 135, 136, 140; G. A. Brikinâ – N. G. Gorbunova, "Fergana", *Srednyaya Azia i Dalny Vostok v Epohu Srednevekov'ya*, Moskva 1999, s. 94; S. Madvanov – M. Şalekenov, *İstoriya Vzaimootneseniy Naradov Turkestana v XVII-naçale XX vv.*, Turkestan 2000, s. 24-61; N. A. Aristov, *Usuni Kırgızı ili Kara-Kırgızı*, Bişkek 2001, s. 5-21, 53 vd.; a.mlf., *Trudi Po İstoriî i Et-nişeskomu sostavu Tyurkskih Plemen*, Bişkek 2003, s. 99-276; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, Ankara 2002, s. 11-13, 15-17, 20, 21, 27, 29, 31, 32, 89, 183, 184; *Materialı Po İstoriî Kırgızov i Kırgızistana*, Bişkek 2003, I, 25, 36-38, 44, 51, 55, 56, 65, 71, 83, 84, 116-118, 123, 135-140, 149, 166, 168, 169, 175, 220, 222, 225, 227; II, 81; C. E. Bosworth, "Özkend", *EJ*² (İng.), VIII, 236.

AHMET TAŞAĞIL

ÖZOK, Said
(1855-1945)

Şâbânî şeyhi,
zâkirbaşî ve dinî eserler bestekârı.

İstanbul'da doğdu. Babası, Üsküdar'da Doğancılar'daki Saffetî Paşa Tekkesi şeyhlerinden Abdürrahim Şükrü Efendi'dir. Mutasavvıf Mehmed Nasûhi Efendi'nin torunlarından olan Said Bey ilk öğreniminin ardından İstanbul Rüşdiyesi'ni bitirdi ve özel dersler alarak kendini yetiştirdi. Hocaları arasında Araçça ve dinî ilimler konusunda ders aldığı Arnavut Hoca Abdürrahim Efendi'nin ayrı bir yeri vardır. Daha sonra girdiği Harbiye Nezâreti'nde yaklaşık kırk yıl memurluk yaptı ve Askerî Levâzım Dairesi Yedinci Şube müdür muavini olarak emekliye ayrıldı. Bu arada 1881'de ağabeyi Şeyh Mesud Efendi'nin vefatı üzerine Saffetî Paşa Tekkesi'ne postnişin tayin edildi ve bu görevini 1925'te tekkelerin kapatılmasına kadar sürdürdü. İstanbul'da vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. Kabri şair Nâbî'nin mezarı civarında Nasûhîzâde Alâeddin Efendi'nin aile sofasındadır.

Said Özok tasavvufî kişiliğinin yanı sıra güzel sesi, zikir idaresindeki dirayeti ve besteleriyle dinî mûsiki sahasında devrinin önemli mûsikişinasları arasında anılır. İlk mûsiki derslerini ağabeyi Şeyh Mesud Efendi'den aldı. Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin talebelerinden kayınbiraderi Vâhib Efendi ve Mutafzâde Ahmed Efendi'den, ayrıca Paşa Mehmed, Hacı Fâik Bey, Hüdâyî Hankahî şeyhlerinden Mehmed Rüşen Efendi ve diğer kayınbiraderi Durakç Hacı Nâfiz Bey'den faydalandı. Şeyh Mesud Efendi'den besteli mevlidî öğrenmiştir. Bilhassa hafızasındaki eserlerin çokluğu ile tanınmış, uzun süre Hüdâyî ve Nasûhî dergâhlarında zâkirbaşılık yapmıştır. Durak ve ilâhi okuyuşundaki üstadane tavırın şekillendirdiği zarafet onun en önemli özelliklerindedir. Sanatkârane taksimlerinin yaşının ilerlediği dönemlerde bile büyük bir hayranlıkla dinlendiği ifade edilir. Kurrâ Ahmed Nazif Efendi gibi pek çok talebe yetiştiren Said Bey'in bestelerinin çoğu unutulmuştur. Öztuna günümüze ulaşmış iki ilâhi ve bir şarkısını kaydeder (*BTMA*, II, 181-182).

BİBLİYOGRAFYA :

Bandırılmazzâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 8; *Sicill-i Osmânî*, IV, 558; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 470, 494, 630, 648; Özalp, *Türk Müsi-*